

Природа – такий самий
Унікаум, як картина Рафаеля.
Знищити її легко, відновити
неможливо.

І.П. Бородін

ВИХОВАННЯ В ДІТЕЙ ДБАЙЛИВОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ Ф. ФРЕБЕЛЯ

З набуттям Україною незалежності та входженням її на правах рівноправного члена у світове співтовариство, з прилученням до реалізації ідей сталого (стійкого, екологічно безпечного, збалансованого, гармонійного, ноосферного) розвитку проблема формування ціннісних орієнтирів суспільства й особистості щодо природи набуває в нашій країні все більшої ваги. Це виявляється в розширенні простору екологічного впливу загальноосвітньої школи, у діяльності вітчизняних і зарубіжних екологічних центрів, рухів, організацій, обсяг екологічних дій яких постійно зростає.

Цілком закономірний інтерес, що його виявляють до означеної проблеми науковці та вчителі-практики. Вони шукають і знаходять нові чинники і шляхи формування в дітей дбайливого ставлення до навколишнього середовища. Серед цих чинників – використання переваг взаємодії сучасної загальноосвітньої школи з громадськими екологічними організаціями Н. Ніколенко, В. Овелян, В. Лисенко, Н. Соболев та ін.; розкриття потенціалу позашкільної освіти (Г. Пустовіт, Т. Гуцало, В. Зотов та ін.); розробка нових технологій виховання у дітей ціннісного ставлення до природи (Н. Пустовіт, Д. Ведмеденко, Н. Пивовар); включення учнів у розв'язання дидактичних ігор екологічного змісту (О. Пруцакова); необхідність урахування специфіки сільського та міського середовища в формуванні відповідних рис особистості

(О. Колонькова); розвиток у школярів ціннісного ставлення до природи шляхом залучення їх до активної природоохоронної діяльності творчого характеру (Н. Гребенщикова, Г. Проців, О. Березюк та ін.); формування у молодших школярів дбайливого ставлення до природи у позаурочній діяльності (О. Грошовенко); виховання емоційно-ціннісного ставлення до природи дітей старшого дошкільного віку (В. Маршицька); розкриття потенціалу міжпредметних зв'язків у формуванні екологічних цінностей молодших школярів (В. Денисенко); аналіз ідей Ф. Фребеля на роль природи у вихованні дитини (О. Анісімова та ін.).

Актуальним у контексті нашого дослідження є праці, що розкривають проблеми формування в учнів дбайливого ставлення до природи відповідно до вікових груп: дошкільників (Л. Іщенко, Л. Лукьянова, Г. Морочко, В. Маршицька, З. Плохій та ін.); учнів молодшого шкільного віку (Г. Волошина, В. Зуєв, Л. Різник, Л. Шаповал та ін.).

Активно досліджують сучасні проблеми професійної підготовки педагогів у закладах вищої освіти такі науковці, як: Б. Андрієвський, Є. Барбіна, Г. Бєленька, Л. Коваль, М. Машовець, Л. Петухова, Н. Рогальська, О. Співаковський та ін.).

Докорінне реформування системи освіти в умовах перебудови державності, культурного і духовного відродження України потребує вдосконалення процесу соціокультурного розвитку дітей, починаючи з дошкільного віку, який визнано першою ланкою неперервної освіти.

Любов людини до навколишнього середовища виховується з перших років навчання в школі. Від того, як здійснюється процес екологічного виховання залежить ставлення людини до природи як джерела різних благ. Природа – суспільна цінність, оскільки є джерелом пізнавальних, естетичних, комунікативних потреб. Тому головне завдання екологічного виховання – виховати таку особистість, щоб природа набула для неї життєво важливого значення. Німецький вчений першої половини ХІХ століття Фрідріх Фребель називає природу невидимою цариною Божою і зазначає, що єднання з нею дає

людям той світ, який вони невтомно шукають з першого моменту пробудження самопочуття. Тому педагог-гуманіст вимагає, щоб дітей від раннього віку наближували до природи, і вважає, що ніщо не зближує так вихователів і дітей з чистим почуттям природи, як їх спільна діяльність з природою. Необхідність поєднання практичної дії або чуттєвого враження зі словом є найважливішим принципом педагогічної системи Ф. Фребеля.

Природа, любов і дбайливе ставлення до неї, земля і праця на ній посідають важливе місце у педагогічній спадщині Фрідріха Фребеля. Природу він вважав джерелом морального, розумового та естетичного виховання. Саме виховання Ф. Фребель будує на зразках і явищах природи, що потребує від дитини природного і вільного розвитку. Педагог не уявляє собі виховання без найтіснішого зв'язку з природою. Він вважав, що закони розвитку природи і людини тотожні, і тому виховання повинно бути природовідповідним. Мету виховання Ф. Фребель визначав як саморозвиток закладених у людині природних сил і здібностей: “Подібно до того як садівник або землероб доглядає свої рослини, підтримуючи в усьому зв'язок з природою, і людини стосовно її природи, її внутрішніх законів, маємо розвивати її, виховувати і навчати у непорушному єднанні з життям і природою, у постійному зв'язку з першоджерелом будь-якого життя... Таке розуміння дитини й людини взагалі... є першим і вищим основним положенням і головною вимогою виховання людини” [3, с. 77]. Догляд за рослинами, тваринами, вплив на природу формують дух і пізнання дитини, її характер і почуття, є джерелом для внутрішнього морального вдосконалення.

Учений наголошував, що виховання має керувати “саморозкриттям дитини, але, на думку педагога, саме розкриття неможливе без зовнішніх впливів, тому необхідні різноманітні засоби виховання й види діяльності, що забезпечать розвиток здібностей, задатків та інтересів дитини” [4, с. 109].

У своїх наукових дослідженнях Олена Анісімова зазначає: “Любити природу – це означає відтворювати та примножувати багатство нашої Батьківщини, дбайливо ставитися до живого... У куточках природи живуть

хом'ячки, білки, пташки, є акваріум з рибками. Усе це надає можливість для ознайомлення дітей з життям рослин і тварин та освоєння навичок по догляду за ними” [5, с. 3-4].

Василь Сухомлинський неодноразово підкреслював, що любов до рідного краю починається з любові до певного куточка природи, який став незабутнім спогадом на все життя.

Важливого значення надавав Ф. Фребель розвитку пізнання дітей, рекомендуючи проводити екскурсії у мальовничі околиці різних осель. Враження від спілкування з природою повинні відбиватися в іграх. Він розробив систему рухливих ігор, побудованих на наслідування явища природи, тварин (ігри у метелика, в квіти, лисиця ходить навколо, кіт і миши). Всі ці ігри супроводжувалися пісеньками.

Цікавими і корисними у спадщині Ф. Фребеля були рекомендації щодо проведення свят у природі (свято першої квітки, свято колоска тощо). Вчення педагога, його життя проникнуті високим єднанням з природою і благоговійним настроєм щодо природи. Близьке спілкування з природою викликає почуття бережливого і дбайливого ставлення до неї.

Аналіз педагогічного доробку Ф. Фребеля дає підстави стверджувати, що його ідеї і сьогодні є досить актуальними, мають велике практичне і теоретичне значення для розв'язання проблеми виховання у дітей дбайливого ставлення до природи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Волкова Н.П. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2001. – 576 с. (Альма-Матер).
2. История зарубежной дошкольной педагогики: Хрестоматия: [учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. “Дошк. Педагогика и психология” / сост. Н.Б. Мчедлидзе и др.]. – 2-е изд. доп. – М.: Просвещение, 1986. – 464 с.
3. Фребель Ф. Дитячий садок: Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки / За заг.ред. З.Н. Борисової. – К.: Вища шк., 2004. – 511 с.

4. Фребель Ф. Педагогические сочинения / Перевод с нем. И. Городецкого. Под ред. Д. Королькова]. – Изд. 2-е. – М.: Изд. К. Тихомирова, 1913. – Т.1. Воспитание человека. – 359 с.
5. Анісімова О.Е. Реалізація принципу природовіповідності у педагогічних ідеях Фрідріха Фрєобеля / Олена Едуардівна Анісімова // Оновлення змісту, форм та методів навчання та виховання в закладах освіти: Зб. наук. праць «Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету». – Рівне : РДГУ, 2011. – Випуск 1(44) – С. 3 – 4.